EESTI PÄEVA-LEHT

ESTNISKA DAGBLADET

10. aastakäik
Toimetaja Juhan Kokla
Vastutav väljaandja (ansv. utg.) Hans Schöler

Peatoimetus ja talitus:
EESTI MAJAS, Stockholmis, sissekäik, Kockgränd 3
Address: Box 16320
103 26 Stockholm 16
Telefon: 21 84 46

Toimetus Eskilstunas:
Toimetaja Jüri Aus
Aadr.: Eesti Päevalehed, Box 120, 631 02 Eskilstuna. Tel.: 016/14 77 72
Tellimispostgiro nr. 28650

Tellimishinnad:
Aasta ..... kr. 140:—
Termin (4 kuud) ..... kr. 50:—
Kuu ..... kr. 14:—

Kuulutusehind 70 öörs mm.
Arikuulutused 85 öörs mm.

Eskilstuna-Kuriren Tryckeri AB
Eskilstuna 1968

Eskilstuna-Kuriren

Esmaspäeval, 6. mail 1968

Upplaga C

Nr. 104 (2784)

Stockholmi Sergeltorgetil algas vasakradikaalide ja kommunistide demonstratsioon prokommunistlike ja USA vastaste loosungitega. Demokraatliku Alliansi noored häirisid kommuniste vähemate antidemonstratsioonidega, kus äkki siin ja seal kerkis sootuks kommunismi tõelist palet paljastav loosung. Nagu siin: "Berliini müür maha!" (EPL-foto Lepper.)

Haritlasliikumine Venemaal kavandas uut demokraatiat

HELSINGI (EPL) — Kõige moeldava saladuse katte all on Nõukogude Venemaal käimas pikema-aegne intellektuaalse liikumise ikvidesrimine, milline pole tuulemud midagi vähemat kui tõelilkku riigikorrn mtuutmist Venemaal ja kristliku demokraatia jalule seadmist. Esimesed paljastused toimuid läinud aastal ja utte rakuseke avastamine on toimunud kogu aja. Hoolimata juurdlustegevusest ja kohtuprotsessidest salajuur kaite all, on andmed sellest valgunud välismaailma ja mitmel pool läänе ajakirjanduses on sellele pühendatud eluremat tähelepanu kõl nõiteks seda viib mängata nooti lehtedes. Vilmati avaldas soome ajakiri Helsingin Sanomat sellest pikema ülevaate oma 19. apr. numbris.

Sellest selgub, et salahiilised Venemaal kuteavad oma organisatsioon "rahva vabastamise eest võitlevaks partisaviiikuks sotsiaalkristlikuks liikumiseks". Umbes 60-mest intellektuaalsest eelpäevast koosnev rühm moodustati 1964 ning juhgoelekuvõimud on selle tuumiku purustanud läinud aastal. Teiste allikate järele paljastused on siiles algatadumis ning tile kogu Venemaa hargmeind organisatsiooni allosakonnad paljastatakse lähikuil ligemal ajal.

Rühma filosoofiaks on usulise eetika, sotsialismi ja demokraatia ideelogija ühendatud sega. Paljud rühma juhtivaist liikmelst on a. 1918 surnud vene filosoofi Nikolas Berdjajevi õpilased.

Uueks revolutsioonika valmistas liikumine pinda m. s. "kirjanduse" levitamise kaudu ja varvates ülkmeid. Viimases tegevuses rakendati n. n. troika-süsteemi: iga uus liige hankis uuesti kaks liiget, ning temast sai troika juht.

Neli rühma juhti mõisted läinud suguiel riigicretmise ja valitsusevastase tegevuse pärast surmitude 8—15 aastani. Riigiretmise eest vähdaks Venemaal aga ka surma mõista. Kaebseleva kuu algul (s.t. aprillil) lõppes Leningradis kolm nädalat kestnud kohtuprotsess, kus 17 liikumises kuulujud isikut mõisteti 1—6 aastani vanglakaristust kandma. Kummaaski kohtuprotsessist ei ole nõukogude ajakirjandes mainitud sõnagi, kuid välisministeerium jaatas, et viimasena mainitud protsess on käimas.

Salaliitlaste hulgas oli allikandmete kohaselt ülikoolide õppejõude, teadusmehe, insenere ja üliõpilasi. Suurem osa paljastatust on pärit Leningradist, kuid organisatsiooni liikmeid leidus ka Kiievis ja Minskis ning Siberi linnades Tomskis ja Irkutskis kui ka mujal.

Salaliitlased on oma programmis nõudnud maareformi, millega riikliikud kolhooside maad jagataks eraisikuile või siis vabatahtlikult moodustatud kollektiividele. Liikumise majandusliku ideloogia aluseks oli nende enese terminoloogia järele "personalism" Rasketöötsus tuli kaveahaselt säilitada riigi omandina, kuid väikeetöötus ja kaubandus tuinuks anda tõõlarühmade valdusse.

Järg. thk. 2.

Uusi turiste okup. Eestist

Saabunud andmetel tuleb 22. mail Rootsi uus turismigrupp okupeeritud Eestisl. peamiselt teadlased kirjandustegelased ja kunstnikud. 22. mail jõuab Stokholmi uus ekskursioon okup. Eestist.

Selle koosseisus on ka Villem Alttoa, kes Pätsi ajal oli haridusministeeriumis koolide osak. juhatuja. Ta on nõiid Tartu ülikoolis kirjanduse professor. V. Alttoa jäeti puruse okupatsiooni algades edasi töötama haridusministeeriumi. Saksa okupatsiooni ajal tatus ta mõnede kaebuste tõttu aasta kinni. Punase teise okupatsiooni tulles jätkas ta pedagoogilist töõd Haapsalus. 1945. a. määrati ta Tartu ülikooli väliskirjanduse õppejõuks.

Järg. thk. 2.

Kiri kulla küsimustes

LONDON (EPL) — Ajalehes Daily Telegraph vastas lätlanna Austra Liepiņš Balti kulla küsimuses inglascie. O. Conor'ile rõhutades, et Brtil kaotused Balti riikides ei ole mingil määral tekinud iseeisva Läti, Eesti ja Leedu siin kaotu, vaid sinnilt N. Vene väidvalõse ja illegaalse annekteerimise tõttu, Natsi Saksamaa valkiva nõusolekuga.

Mida üiteks Mr. G. Conor, kui temaa pangs mõrsetõiver annaks tema deposiidid file sisestungijale, ken läi segamini tema maja, tappis poole tema perekonnast ja lõpuks viskas ta väljs majast? Ma olen kindel ta protesteeriks tugevasti — tagu nõiid Balti rahvad teevad seoses hälistaya kokkuleppees Lebour'i valitsuse ja Kremli vahel.

Nipernaadi laulumänguks

NEW YORK (EPL) — Ameerika Eesti Päevadel on huvitavaks teatrisündmuseks lavastus "Nipernaadi teelahkmes", millte on lavale seadnud Ilmar Mikiver kolmes vanuses ja viies pildis. Lavastavad Leida Lepik ja Heino Riivald, kellelest viimane on nimiosa kandjaks Gaiila järele vabalt loodud komöödias-laulumängus.

Kaasa teeb ka Ive Putnson õpetajanoorika Ellona, kuna Ilmar Mikiveri abikaasa Liisu Mikiver mängib "Maarla metsikasi" Anne Mari rolli, vaeseks talutõrukuks on Eli Tabur.

Ilmar Mikiver, kes omal ajal lõi kaasa kultuurelus Stockholmis ja hiljem töötas diktorina Minheel Ameerika Hääles, tegutseb praegu New Yorgis suures maaklerifirmas investeerimisala konsuldina ja praegu on ta firma uurimisosakonna metalliala aktsiate alaosakonna juhatajaks.

Heino Riivald.

Ernst Särgava suurromaan

Kirjanik Ernst Peterson-Särgava sunnist möödus 29. aprillil sada aastat.

Ta suri kodumaal 1958. a. 12. aprillil: surm saabus kaks nädalat enne tema 90-nda sünnipäeva. Kirjanik oli põhiellukutsel pedagoog. Ta sai vastava hariduse Tartu seminaris ja teotses Eesti iseeisvusest peale. Tallinna reaalkooli inspektorina, kus ta oli populaarne õpetaja, keda vabas maailmas ja ikestatud kodumaal ainuvõl Tallinna reaalkiid neemutaved tunnemeelsel.

E. Särgava kirjanduslik tegevus algas juba tema seminaris õppimise ajal. Friedebert Tuglas, kes Noor-Eesti päevil ägeda noorukina kirjutas rõudava artikli Eduard Vildest ja Ernst Petersonist, on hiljem oma ägedust kahetsenud. On arvamist avaldatud, et E. Särgava just Noor-Eesti jõkumise liigse, ülbusesi ulatuva ülesleku tõttu oma kirjandusliku tegevuse pikaks ajaks katkestas Jakob Mändmets on nende rõdaste kirjutajaje ise öelnud, et tema Noor-Eesti kaeedate rõudmiste tagajõjed enam midagi pikemat ei juhtenud kirjutada ega avaldada. Sellest oli kahju, sest Jakob Mändmets oli andekas prosaist. Friedebert Tuglas on hiljem E. Särgavaga leppinud, kuid Ed. Vilde südamesse jäi Fr. Tuglase rünnakust sügav okas vurmani.

Biograafilises leksikonis on Fr. Tuglas E. Särgavast tunnustavalt kirjutanud: "Kõikõrõtões vähke Petersoni ilukirjanduslikku tegevust jagada kolme eri ajajärku. Kõigepealt ettevalmistav järk, mis ulatub aastat 1895 kuni 1898. Selle ajajärgu väljapanstavamaks tõõks on pikem jutustus "Ei ilalgi", millele sellalvad mõned lühemad jutud või pooleldjõõnud katsed nõitelavalises vormis. Kõigi autor juhtu sõngi aimab oma hiliisemat tõõst ja õpetõikku lõõdi, ometi on tema sõne veel ebaakuratõõne ja kõõtõõrvõõ romantiline. Kõõd aastal 1898 kirjutas Petersen jutustused "Marjad silmas" ja "Ühe hõõja elulõõgu" (õõmõõd kogus "Paised" I) ning algas nendega oma teise, küll lühikese, kuid seda väärtõõlikõõma tegevusjärgu, mis on kõõdustanud tema nimele vähjapõõtõva kõõa eesti kirjanduõõse. See on ajajärk, mil Petersen loobus jõõsult eesti kirjanõõse senisest traditsioonidest, selle asteõõvõõsest ja vormisõõhõõõõdat. Ta võõ õõhes Ed. Vildega kirjanõõõõ

EPL 6. mail 1968

DOOMINO-TEOORIA

Ühendriikide asepresident Hubert Humphrey tähendas hiljuti, et olevat aeg mõtelda "sildade ehitamisele". Puna-Hiinasse. Tõlks äratas elavat tähelepanu välisvaatlejate hulgas, kuna ameerika valitsusringkondade terminoloogia järgi on ära, sildade ehitamine mõeldud ilmselgelt arendamiseks eeskätt Ida-Euroopa liidesmaadel. Praeguj polnud selge, kas Humphrey avaldas valitsuse arvamist või püüdis sinult iseloomustada oma välispoliitilist joont kandidaeerimisel presidendi kohale. Tagajärjeks oli igatahes kuulduse tekkimine, et ühendruses kontakti loomisega Washingtoni ja Hanoi vahel on võimalik oodata ka muudatust ameerika senises Hiina-poliitikas. Teiste sõnadega, kui aasia doomino-mängu kivikesi saab alles hoida ka Hiina sõjalise võidutu Vietnamis, siis võib USA reviderida ka oma poliitikat Puna-Hiina suhtes ja viivbolla teiste lähskimiseks mõlema maa vahel.

Doomino-teooria tekks teatavasti president Eisenhoweri ajal ja Korea sõjast saadik on too teooria olnud ameerika välispoliitika suunajaks kommunistlikki agressioni ohjeldamisel Aasias. Teooria lähtus tõeksjmdamisest, et kõshl Aasias peab kommunistlikule agressioonile piirl tõmbama, muidu võib kergesti juhtuda, et üks maa teise järele langevad agressiooni ohvriks. Sõpilasel on doomino-teoorias tegemist Trumani-doktriini rakendamisega, mis Euroopas kulmineeris NATO kui Põhja-Atlandilisa sõjavaelise kaitseorganisatsiooni loomisega 1949. Sellega pandi pandi Euroopas seisma Nõukogude Venemaeseisen, mille ehvrsks langesid kõõk Ida-Euroopa maad ja rahvad. Kommunistlikku agressiooni tõkestamiseks Aasias loodi 1954 Kagu-Aasia kaitsepakt SEATO, mis aga oli rohkem paberlik kui teovõimas organisatsioon. Tema puudusi pidi parandamatult nii vöi teisti kompenseerima USA, nagu näitas Vietnami konfliktki areng. Doomino-teoorias kinni pidades ähvaad Ühendriigid kaitsta Lõuna-Vietnami vabariigi iseseisvust ja territoriaalset puutumatust. Sedaviisi tõhetakse vältida, et kommunistlik agressioon Kagu-Aasias ei laieneks, juttu. A.K.

Rahu väljavaated Vietnamis, kui vähesed need ongi, tõstavad nüüd küsimuse, kas USA on tõepoolest valmis loobuma senisest teoorias?

Küsimust analüüsis hiljuti lähemalt Donald Zagoria, keda peetakse silmapaistvamaks ameerika akadeemikuks kommuniismi äraseletamisel olgu Moskva, Peking vöi Hanoi seisukohast. Zagoria lõrjutb doomino-teoorist ja väidab, et Ühendriikide suhted Puna-Hiinaga olevat vördlemsatult tähtsamad kui Vietnami sõja lahendus. Ta leiab, et Puna-Hiina on isendast veel nii nõrk ja tema mõju Aasias nii väike, et sealt pole oodata ka tõeliselt ekspansioonile. Järelikult polevat kommunismi levik Aasias käesolevalt sugugi tõenäolik. Sõda Vietnamis piinab Zagoria reletada lihtsalt sellega, et tingimusel seal on ohtud eskarodstud, mõdag i õnnetu juhtumi tõttet. Tema arvates vöiks doomino-teoaria paika pidada, kui kommunism oleks "monoliitne" Kuna aga seda ei olevat, siis polevat ka Ühendriikidel põhjust doomino-teoorist kinni pidada. Selleet lähtudes leiab Zagoria, et mõdagi polevat kõikki, kui Lõuna-Vietnam läpuks langeb kommunistide kätte. See ei tähendavat sugugi, et juhgeotik nõjad Aasias oleks rohkem ohustatud. Zagoria arvab, et sõarasest seisukohast vähemaa oleks Ühendriikidel kergem selgitada oma poliitisoni fabiirikimaist Põhja-Vietnamiga. Ühtlasi aga suunata manöövreda oleldes ei pooduta ta ühegi sõnaga N.

Liitu, kust kommunistlik agressioon Vietnamis saab tegelikult kõige suuremat aihelist toetust. Tõenäolikult vötab Zagoria tõena Pekingi ja Moskva nõimustatud ideoloogiat tüli, kuigi kõnesised kommunistlikust taktikest manitsevad ettevaatusele. Igatahes, N. Liitu kogu mängust hoopis võlja jätta muudab Zagoria olukorra nii ühekülgseks, et doomino-teooria ümberlükkamiseet saab vaevalt olla

Haritasliikumine

atg. 1. lhk.

Kuuldused sakalitlaste peidetud reivastusest on olnud liialdatud, tegemist on olnud vaid ideoloogilise vöitlusega. Ühe Rühmajuhi hoidis on vangistamisel leitud vaid vana pästol. Sakalitlaste pooli levitatud kirjandisse hulka kuulus Venemaal kehtestka luulutatud end "juoksvaks kommunisti Milovan Djilase teosed, Samuti oli levitatud filosoof Berdjajevi töid, milles on pöhtud ühendamis marksismi, neokantilikku eetikat ja metafüüsikat. Hiljemalt tõsiasi Berdjajev on hijaanud marksismi. Teine liikumise poolt soositud filosoof on Vladimir Solovjev, kes unistas kristlikkusele ja individuaalsele vabariisele tugineveat vihiksomast.

Kohuprotsessil on rõhma liikmed eilanud, et nad oleks olnud mingis ühenduses Läänе-Saksmaal toimiva revolutsioonilise nõgulsorganisatsioonisõnga NTS. Nad eitasid ka, et nad oleks segatud valuutaseaduse rikkumisse.

Moskvas on räägitud, et jalgeolekuorgandi on paljastanud organisatsioni kaunis tuttu, kuid on lasknud sellel edasi teguzeda takiliisel põhjustel. Moskvas arvatakse veel, et andmete ecaline avalikuks tulemine vähendab peatset sõidistaste laine liikumise poolehoidjate osutu tõdicéli.

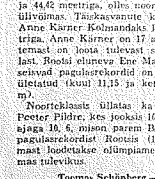

Edukad kuulitõnkajadtutarbjased

Australia kergejõustiku esiviõistlustel saavutas noor eesti koolõplane Anne Kärner eskohad kuulitõukes ja kettahõiskes vastavalt 15,45 ja 44,42 meetriga, olles noorte klassis ülivõimas. Täiskasvanute klassis jäi Anne Kärner Kolmandaks 13,49 meetriga. Anne Kärner on 17 aastane ja temast on loota tulevast suursportlast. Rootsi eluneva Ene Malla nimel seisvad pagulasrekordid on tal juba ületatud (kuul 11,15 ja ketas 29, ei m).

Noortekiaasis üllatas ka sprinter Peeter Pildre, kes jooksis 100 meetrit ajaga 10, 6, mison parem Björn Jögi pagulasrekordist Rootsis (10,8). Temaast loodetakse olümpiameest lähemas tulevikus.

Toomas Schönberg — uus tõjumiskuningas

Toronto Eesti spordiseltsi "Kalevi"ujumisvõistlustel võistles 69 noort. Tulgevas konkurentsis purustati 9 rekordi. Eriline ujumistaleent osutas 14-aastane Toomas Schönberg, kes ujus 50 jardi vabalt ajaga 26,1 (rekord), Sahalihtse 200 jardi rinnuli 36,0 (rekord) ja 50 jardi lihtkistilis 28,6 (rekord).

Toomas Schönberg loi rekordi ka 100 jardis erakliidles ajaga 1,09,3.

KÜLJARVE
MOOTEL-RESTORAN
TALLINN, Tõnismäe 1
ajalehe GÖTEBORG
telefon 528427

Julge mees

Georg Ehrnrooth saabus tagasi Helsingissé Formoosalt.

HELSINGI (EPL) — Soome eduskunna (riigipäeva) liige Georg Ehrnrooth tagasi saabumus kodumaale Formoosalt, kuhu ta oli sõitnud heaolusõna Puna-Hiina saatkonna protestist ja soome välisministeriumi avalikut hukkamistust.

Ehrnrooth tõlles ajakirjanikele, et ta viibis Formoosal kuus päeva ning kohtus seal mitmeid rahvusliku Hiina juhtivaid mehi, nende seas ka marsjal Tahlang Kai-Shekki. Ta leidis, et välisministeeriumi hoiak on kahjustanud Soome head nime vähemalt. Vaidlused Ehrnroothi matka ümber olid aga vähemal juba kaundunud ajakirjanduses riigipäevale, kus mitmed rahvasadikud teravalt arvustasid välisministeeriumi seisukohta.

Stalini ja Hitleri vangina

Saksa publitsist Margarete Buber-Neumann, sünd. 1901 Potsdamis, hukkas noorelt, arvatavasti oma liberaalselt häälestatud ema mõjul, huvi tundma poliitika vastu, mis teda pärast, maailmasõja lõppu viis kommunistide riidesse (1926.a.). Pärast lühikest ahistu tuntud mõtteteadlase Martin Buberi pojaga läks ta mehest lahku ja elas hiljem vahaabiliste Heinz Neumanniga, saksa kommunistide poliitbüroo liikmega. 1931 küllastas ta mehest korda ähvardusi, kus tal tuleb, naga paljudel teistel linnu kommunistidel, esimesel kahtlusel Lenin-Stalini opetuse tõelisus. Selle põhjuseks oli tegelik elu Venes, kus mass kannatas äärmise puuduse all.

Kui Stalin 1936 pärast natuide suurvõitu saksa parlamendivalimistel hakkas mõlema suhete muutmiseie rahvusostsialistidega ja 1931 andis käsu purtelle ühes natsidega häälestada Preussi ostsialdemokraatliku valitsuse kukutamise poolt, ühines Heinz Neumann opeitsionääridega uue Moskva kursai vastu.

Stalin arvestas juba siis Hitleri vöi muiteutlekuga ja valmistus selleks et ise, kuna Neumann ja tema mõttesalised jäid truuks vanale losungile ja läna kinna eest vöidelda fashismi vastu. Ta vallandati peliitbüroost ning kutsuti Moskvaset, kuhu teda sagsi kõikidel hilisematel tõtudel, saatis Margarete Buber.

Moskvast kommandeeriti Neumann Hispaaniasse korraldusega ennast mitte segada partei võitsopoliitikasse. Selleet keelust ta kinni ei pidanud ja holatas ema parteisõpru Saksas vahepidamata Hitleri eest. Üks neist kirjadest langes kuidagi tshekistide kätte ning Neumann käsutati uuesti Moskvase. Pärast mõningaid vöitlusi te Shveitsis ja Prantsusmaal jõudis ta 1935 N. Liitu.

Seal tehti talle iiles andeks valmistada mitmesuguseid tõiteiidi, mis ta hesti nõtsegi tegi kuni arreteerimiseni suure parteipuhastuse ajal 1937.a. Ta viidi salapeitsi peolt ära ja jäi kadunuks. Aasta hiljem vahistati Margarete Buber ive.

Viimane viibis kuni 1940.a. alguseni paljudes vene vanglates ja koikusgulages sunniitöölaagris ja antiti vene-saksa sõpruse mesinädalatel kui sakslanna ja saksa kodanik Kolmanda Riigi võimudele välja. Need panid teda omakorda trellide taha ja saatsid sha Ravensbrücki kontsentratsioonilaagrisse (Potsdami rajoonis), kust ta sõja lõpp-päevil vabanes ning saksa sõdurite ja liitlaste kaasabil pääses läänе hõenedisese.

Oma elust ja elamistest kahe riigi vanglates ja "nõõlaagrites" jutustas Margarete Buber (praegune nimega Faust, sünd. Thüring) raamatus "Als Gefangene bei Stalin und Hitler" (Vangina Stalini ja Hitleri juures), mis ilmus 1948 ja tõlgiti inglise, prantsuse, rootsi, norra, taani, jaapani, serbia ja araabia keeltesse. Teine sama autori autobiograafiline teos ("Von Potsdam nach Moskau" — Potsdamist Moskvasse) ilmus 1957. Mõlemad raamatud on juba ammu läbi müüdud, ja nüüd andis Seewald kirjastus Stuttgardis need teosed ühe raamatuna välja (Margarete Buber-Neumann, Alf Gefangene bei Stalin und Hitler, 1968, hind DM 16,-).

Autori sõnakõik on iseloomustav varemalt, selkse generatsioonile, kes hädade ja sute poliitiliste voolude mõjul pärast I. maailmasõda satus teravasse vastuolu "kodanlikU" seltsiimnega ja selle moraaliga ja otsis väljapääsetsed poliitilisest, moraalsest, diuslikust ja sotsiaalsest ummikust. Pärast raamatu lugemist peaks kõigile ka neile, kellel puudivad isiklikud kogemused meiepia politilisest elust — selge olema, mispärast autor, omal ajal veendumud kommunist, muutus kõrgikuks parlamentaarse demokraatia kaitsjaks ja vasematsis noorsso holatajaks voolude eest, mida kaitsevad nõukogude kandku nad punast, pruuni vöi mõnda muud värvi.

Margarete Buber ei selgita hujejaile mõne ondakstegeva süsteemi, jaoline, rassismi, marksismi, maslimi, rashismi, natsismi jne., ideid, vaid pakub konkreetseid andmeid, jutustab hiimestest, kaasvangidest, vanajõuvõurittest ja süsteemi kaitsjatest ning vastastest.

Ta kirjutab sellest, mis ta ise nägi ja läbi elas ning kirjeldab sellega meie sajandi fenomeeni, totalitaarse valitsemise süsteemi, mõjuvamaks kui seda suudab teha ükski teoretcilinete õpperaamat. Õige sõmpaatselt mõjub hugejale veel tema kirjutamistõiu, mis on vaba vihaat ja sentimentaalsusest.

E. Päevade eritempel

Rootsi Postivõlitsuse poolt on Eesti Päevade eripostkonfori jaoks valmistatud ülalolev ametlik eripostitempel, mida kasutatakse saadetiste tembeldamisel. Eesti Päevade 1968 filatelistlikele vaijaanutele võtab vastu tellimisi E. Päevade filateelia toimkond. Aadress: H. Kröndström, Sofielundsplan 10, Enskede.

Ernst Särgava suurromaan

atg. 1. lhk.

Pärast E. Särgava surma selgus, et ta oma viimastel eluaastatel lõõtsanud mõtteraamitist lauki (lukirjanduliku teose kõlbl. Mõnitli ka romaagode lehtedes selle teose pealkirja: "Lähme linna kirjutama, oma elu kirgeldama". Ajakirjas "Keel ja Kirjandus" jutustas nüüd Olev Jõgi, et nimetatud töö valmis 1941. aasta kevadel, kuid oli hukkunud tõbeiste käiskirjadega 26. augustil 1941 Kose-Varsaallikul sõjakeerises. E. Särgava oli käskirja ahistanud 1938 aasta. E. Särgava olnud magendatud, kuid asunud mõne aasta järel uuesti kirjutusa taha, et tules hukkunud töötd taastada. Ta oligi sellega ennu sarma lõpuni jõudnud. Käsikirjt: olevat masinal ümberkirjutatuna 1300 lehekülge suur. Olev Jõgi üljeb "Kaimaan hugejate kätte jõuab (üüld ümmetaakse nüüd romaanile), vöib igaüks veendada, et romaan ei teosti suurejooneline, äärmiselt rikka ja kuluttiontlisch huvitava — jah, teegi montumentaalne nähtusega, ehkki ta sisaldab mõnesuguse vöiamiaga oli ja pole lõhkiaa ilmestusi lahi vliiod. Küll aga vöib kinnitada, et romaanis leidub lehekülgi ja terveidki peatükke, karakteeredi ja eluplite, kus vana kirjamehe kujutamisjõud ja jutumõnu ilmneved vähemalt nii samasuure lopsakusega kui tema ammustel kõrgeegadel. Teose ilmumisel saab see haruldaselt viisakas nähtmisk ütsesse mõtteesse kaasoegseks, kelle sõna ehtaas emavärkrkuses kõlab veel tema sajandal siinni-aastapäevalgi."

Memuaarteose- romaani aineks on kirjaniku kedukihelkonna Vändra rahvas pärisorjuse ja hilisema periooli aastatel (1841—1859). Kirjanik käsitab rahva masalisselt vene õigeküsku minekut, lootes saada kergendusi. Tegelasteks on Särgava esivanemad, küla- ja mõisarahvas, palju juttu on Vändra kuulsast pastorist Carl Rõõgersist ja tema kõõrist J. V. Jannsenist, kellest hiljem kujunes kuulus rahvateglane, ajakirjanik ja kirjanik. Romaan ilmuvat Tallinnas eelnimetatud pealkirja all juba hetsi ajal kahekõitise teosena. E. Särgava "Kogutud teosed" kolmes andes ilmusid iseseisvuse päevil 1938 ja 1939.

Fakt.

Lugeja kirjutab

Kuusineni "minister"

V.a. EPL toimetus! — Ajaleht "Kodumaa" on arvanud heaks valisesettuse teatavaks teha, et "Soome tuntum ministrikõrgetasemeline juristja" Tuure Lehén on valitud Moskva ülikooli audoktoriks. Lühike uudisõnum on aga nähtsti puudukk kui ka vigane. Vigane selles mõnes, et Lehení nimi järjekindlalt kirjutatakse vale rõhumärgiga filmselt pole "Kodumaa" toimetuses ainsatki meest, kes tunneks prantsuse keele aabitsat). Ja puudukk selleõttu, et mainimata on jäänud Lehení karjäär kõrgpunkt: ministrikohti O. W. Kuusineni n.n. Soome Rahvavabariigi ehk Terijoe valitsuses, mis astus ametisse a. 1939 ühendúses Nõuk. Liidu kaitseleitunga Soomele.

T. Lehén riisiis pole mitte aimult uurinud marksismi, vaid on ka praktiseerinud seda tõnagi silmapaistval moel. Ja see viimane asjaolu, s.t. ministriokoht kommunistikus kvislingvalitsuses, mitte aisti selles kõige tähtsam fakt, mis eesti lugejat huvitab taoliise tõõbi puhul.

Tuleb kahjuks tõdeda, et "Kodumaa" ei suhtu mõte vajaliku tõsidusega väliseestlaste informeerimise ülitähtisesse ülesandesse .... Kas ei loota toimetaja meeleparandust, vöi osutub vältimatuks vallandamine ja uue mehe ametissepanek?

R.M.

RAHVAPENSION MAKSUVABAKS!

V.a. EPL toimetus! — Kui rahvapensioniäride kõrvaltteenitav tulu ülesaa kr. 1700 aastas, kuulub see ühe pensioniga tulumaksustamisele. Et rahvapensioni suurus on allapool elatiseminimumi nivood, siis on sarnane olukord paljudele ebasõjalane. Poliitikud on olukorra muutmise vajaliikuks tunnistanud. Ent asi ei nihku paigalt. Just sellepärast, et võimud, kelle kompetentsist küsimuse lahenemine olenesb on probleemi vastu tõõkõiseks jäänud ja küsimusest alati mööda läisenud.

Sellest järgneb veel, et suur grupp rahvapensioniäride ei vöi jõuka kelle elatistase tõesti rõõmsa ei vöi jalütõlitatud tõõprotsessil, et endale lisateenistust hankida. Lasteaibraha, koolõõpevähendid, õpilaste hambaravi jne. on õigustatult deklaratsioonis- ja tulumaksuvabad ja hõivitused. Sama põhjendatuks tuleb ka rahvapensioni tulumaksu- ja deklaratsioonivabaks tunnistada. — Praegused rahvapensionärid on riigi heaolu ülesehitamiseks oma panuse ja tõõjõu rakendanud. Seda panust on pensionäärid annud ilma et nad suuremaid sotsiaalhüvesid vastukompensatsiooniks oleksid saanud. Peale on rahvapension baseeruv maksule, mis riigile tasutud aktiivse teenistuse ajajargul oma sissetulekust.

Ka tulevaste pensionäride suhtes, kelle olukord AVP tõttu on märksa parem, on samuti põhjendatud, et nende rahvapension deklaratsioonivabaks tunnistatakse. Sest kehtiva seadise ahusel tulels tõõprotsessis eelja ligi 50 a. aktiivteenistusel ja jooksul omast sissetulekust rahvapensioni maksu tasuda, millist suurt summat riik kogu aeg protsendivahelt kasutab. — Rahvapensioni deklaratsioon: vahaks kuulutamine oleks tunnustuse väljendus ühiskonna liikmeile nende kuuaeege töö ja tegevuse eest ja väärilisesks sammuks ühe hõõ elu riigile. See tunnustus ei kuuluks mitte ühele grupile ühiskonnast, vaid kõikidele kodanikele teatud ikn.ja jõudmisel. — Ja lõpuks rahvapensioniile vähemalt, kr. 5—10 kuus n.n. standardijuurdemaks ei lahenda probleemi ja ei hõivita peaaegu igal alal asetleiduvat hindade tõusu. Neil asjaoludel teenib esitada rahvapensioni tulumaksust vabastamise kohta, mis Göteborgi E. Pensionäärühiskõnu poolt võimudele edasiantud, tõiselikku lugupidamist.

A. E.

Ilmast ja maailmast

■ Nagu Lõuna-Koreast kuuldub on põhja-Korea kommunistlikult võimult valmistanud filmi USA luurevõõlaev "Pueblo" ja teaparderdamisest ja selle meeskonnalõõrimisest. Film olevust pärast vangistamist. Film olevat lõpetamisel ja peaks tulema ekraanile lähema kuu jooksul. USA avaldab tõenäoliselt selle vastu protesti, kuna vangide käsutamine propaganda ostarbeks on vastuolus rahvusvahelise õigusega.

■ N. Liit süüdistab Puna-Hiinat rahvusvahelise mereseaduse ja raahvusvahelise mereõiguse ja raadioeskitkjade rikkumises, kuna hiinlased kannuvad Ülle Mao Tse-tungi isitaste 500 kilohertsilisel lainepikkusel, mis tegelikult on reserveeritud SOS-signaalide jaoks. Pekingi raadiosaatejaamad Dairen, Shanghai, Tientsini ja Teingtao saadamates, kust saated toimuvad 30 korda päevas.

■ Nüüd, kus USA on hakanud uuesti relvi saatma Jordaanile, on Jordaania valitsus N. Liidule viisakalt teatanud, et nad ei soovi enam mõõgiteste sõjalist abi, mis neile Moskvast on lahkelt lubatud. Jordaania põhjendab seda, et "esialgu on neil relvi piisavalt, jõttes seega ettevaatlikult tee lahti edaspidiseks Moskva abiks.

■ "Izvestija", avaldas statistikat, milles märgitakse, et N. Liidu tööstusproduktoon tõusis 1967. a. 10 protsendi võrra, kuid teravilijaasak oli tunduvalt väiksem kui 1966. a. Samuti ei ole suudetud kaugeltki plaani täita elektrijenergia ja loodusliku gaasi ütlisecrimise, st. teravilijaasak oli ajalehe andmetel 147,6 miljonit tonni, võrreldes 171,2 miljoni tonniga 1966. a.

■ Estoriils, Portugalia avati Euroopa suurim ja luksuslikum mängukasiino, mis läks maksma 3 miljonit dollarit. Kasiinos on laialdases vahmiku Euroopa ja ning USA-s hartastavaid onnemängu ja ehkki ööpäevagaaiaete eneste suhtes kehtivad onnemängimise osas ranged määrused, võivad seal vahalt oma ünne proovigaa 400 kõlbustõõtid üle 21 aasta vanuses. Kasiino ehitas multimiljõnär Teodora Dos Santos, kes kokuleppe kohaseti peab kasiino 15 aasta pärast Portugali valitsusele üle andma.

■ Jaapanis läheb värvilise televisiooni omanikul maksta valitsusele eriraksu ja inspektoritel liiguvad maasiti mööda, et selliseid aparaate avastada. Kuna paljudel on kombeks televisooreid seks pakuks ära peita, on inspektoritel nüüd vaatamisel eriline detektorigaa, mis vallastab lalisse raadiluse värvilisest TV-st.

"Külm sõda" Strasbourgis

LONDON (EH) — Nagu "D. Telegraph" ruhrigi all "London day by Day" kirjutab, tõmmatakse Brigi esindajad mr. Edelman'i, mr. Dudzis-Parker'it ja teisi parlamendi liikmeid sisse hiiline kõne seesses Euroopa Nõukogu istungiga Strasbourgis tulevad kuul.

Arvatakse, et sel koosolekul nõustutakse Euroopa Nõukogu Mitte Esindatud Rahvaste komitee likvidesimisega, mis asutati 20 aastat tagasi loetuses, et Ida-Euroopa vahastaiise vene domineerimisest. Aga mõni aasta tõusud arvavad praegused eula periooidi, olevat komitee takistuseks ida juuroetõmbamisseks Euroopa Nõukogusse — nii kirjutab leht, jatkates: "Kuid see ei ole mitte mõõgivõimaste pagulasgruppide arvamine Londonis ja muijal, samuti ei poolda seda arvamist mõned innukad komitee liikmed. Nad leiavad, et likvideesimine mängiks ära Euroopa kommunistide katesse.

PÄEVAREFLEKSIOONE

KRITSELDUSPLANGUL. mille linnavalitsus Stockholmi Sergeltorgetile ülles seadis, on omajoones võimustrõnud punased, kelle mured ennamõõnes. Kõiced Vietnami ümber ja kes vahest ära ei tõtle ka väikestest nõvodustest. Ühel päeval oli aga iisikõultud tahvli ärele kegi "Ingmar Bergmanil maalima, holatust: "Kõge mustage müüri". See ei mahtunud aga ära ja nii jatkus tekst planku sidi, millele oli kleebitud suur pilt berliini-müüri sümbolist, ida ja läänl eraldavast Brandenburgi väravast. Ka teisisi kriteeduisi tekib vahetevahel, mis lõikavad valitsevaste punasesse loonde. Nii oli ühel sõeval õõkl ile planku suurte tähtedega maatud "Vahadust Eestile, Liitle ja Leedule". Vastaspool muiluni kõristas mahu ni müüri pildi kui ka Balti vabaduspelli — see on nii tähne organisatsioon, et isegi Moskvas, Brunkebergsti asuvatel alusmüüridel ikka veel ilutsev manitsus "K. go home". Hrushtshov mine kõju, viimase küüsklõigust Rootsi ei ole nüüd tõendatud "Ky go home" mis peab viitama Lõuna-Vietnami aspresidendile kindral Ky'le, kes on pärit kommunistide käes olevast Põhja-Vietnamist. On siiski huvitav küsimus, et kriitdelusplangul, kuigi harva, on näha ka Euroopa pilevaid vabadusprobleeme.

INGLASED TEGID oma vaba sõna nurga kõrvalisse kohta, nurka Hyde Parkis. Rootslastel oli sama idee, kuid nad tahtsid inglasi veelgi ile trumbata, pannes oma "vaba sõna" trükilinl ja kriteeldusplangu otse kõldamawse kohta, rõsolustesse linna küldamasse. Tulemusega, et demonstratsioonipropelatariaat pidevalt oma habemeid sealses pükesses plegitab ja ülepudeleid arhitektide poolt kaunilt loodud treppidele purustab (Muide maksvat see maksumaksjatele Stockholmis ile miljoni aastas ainuükst Tunnelbana piirkonnas, et paranduks purustusi ja koristada reostusi). Sergel-torget, linna kavatsetud kaunis keskus on saanud erilise pitsati, mis otse rahiidlima turistidele. Eriti kui reed, nagu praegu, kogevad, et just selleses miljöösse, otse kriteeldusplangu rõõvedusele ja poliitilisele lõõklusestele ei ole on paigutatud "Barnens dagi"-tsetelvoli. Pilgutus näib sümbolisseerivat tänapäeva kazvatuse hoolmatust. Võõbella ütleb seda kõegi avalikult samas olevalt vaba sõna trübünilt?

EESTI SOTSIALISTIDE ajakirjast "Side" on huvitav teha järgmevat lõiget:

"Eesti sotsialistid lähevad koos rootsi parteiga valimisvõitlusse, et tagasi lüüs kodanlase järjekordset koondrünnakut valitsusvõimu ema kätte kiskumiseks ..."

Ei ole kuulda oinad, et mittesotsialistlikud eesti poliitilised gruppeeringud oleksid omakorda tõotusi annud rootsi mittesotsialistlikele eringkondadele nendele toetuse andmiseks selles "oma kätte kiskumises". Kas demokraatias ei ole vilsakamat vokabulaari? Kui rahvas osutab — mis ei ole kaugeltki veel kindel — valja valestada valitsuserahjade hoidjad, siis on loomulik, et mass need oma kätte võtab. Ei usu, et neil oleks vaja "kiskumist", sest mõnelgi rootsi demokraatias on kaotajad alati respektseerinud valjaste sõnavõ. Ka siis, kui see endale on vaga valtu ...

KJ